

داستان رشادتهای یک ولیعهد

۱۸ تیر ۱۴۰۳ ساعت ۱۹:۲۴

اولین نمود رشادت عباس میرزا را می‌توان در مقاومت ده ساله او در برابر جنگ اول با روسیه مشاهده کرد. عباس میرزا تا آخرین لحظه نیروهای خود را رهبری کرد و شکست را نپذیرفت. تا جایی که تزار روس با اطلاعاتی که از وضع سیاسی و نظامی آن عصر ایران داشت، تصور می‌کرد که با چند حمله متوالی و وارد کردن تزییقات نظامی در قفقازیه مرکزی، دربار ایران را به قبول مقاصد خود وادار خواهد کرد و هرگز انتظار نداشت که شاه ایران با آن همه گرفتاری‌های داخلی بتواند مدت زیادی در برابر حملات سپاه روس مقاومت کند.

معمولا وقتی از پادشاهان و یا ولیعهدان قاجاری نام برده می‌شود بسیاری از ما تصور می‌کنیم همه آنها افرادی نالایق بوده‌اند که دو دستی بخش‌هایی از خاک شور را به بیگانگان تقدیم کرده‌اند. اما واقعیت برخلاف تصور ما است. از یک سو حوادث تاریخی را باید در بستر شرایط و زمان آن تحلیل کرد. بدین معنا که باید تمام عواملی را که منجر به وقوع برخی از حوادث تاریخی شدند در نظر گرفت. از سویی باید به این واقعیت نیز توجه داشت که در کارنامه بسیاری از پادشاهان و ولیعهدان قاجاری، دستاوردهای مثبتی نیز ثبت شده است. عباس میرزا ولیعهد فتحعلیشاه از جمله این افراد است که در جریان جنگ‌های ایران و روسیه، رشادتهای زیادی را برای حفظ کشور نشان داد و نام خود را به عنوان ولیعهدی وطن دوست ثبت کرد. با توجه به این مقدمه در ادامه به برخی از این رشادتها پرداخته شده است.

وضعیت ایران در جریان جنگ با روسیه

قطعا رشادتهای ایران زمانی قابل فهم است که بدانیم ایران از نظر نظامی در چه وضعیت قرار داشت و موقعیت آن نسبت به رقیب نظامی خود چگونه بود. جنگ‌های ایران و روسیه که از آن با عنوان جنگ اول و دوم ایران و روسیه نیز یاد می‌شود بیش از یک دهه به طول انجامید. جنگ میان دو کشور به دلیل برخی از اختلافات مرزی و نیز جاه طلبی روسیه برای تصرف سرزمین‌های ایران اتفاق افتاد. این جنگ‌ها در حالی صورت گرفت که کشور روسیه به جدیدترین امکانات و ادوات نظامی مجهز بود؛ اما ارتش ایران فاقد هر گونه سلاح‌های پیشرفته بود. حتی اطلاق نام ارتش نیز تا حدودی اغراق‌آمیز است؛ زیرا ایران به ارتش نیز مجهز نبود. تنها از نیرویی واحد برخوردار بود که با تلاش عباس میرزا از مجموعه نیروهای نظامی پراکنده در سراسر کشور شکل گرفته بود.

مقاومت اولین نمود رشادت

اولین نمود رشادت عباس میرزا را می‌توان در مقاومت ده ساله او در برابر جنگ اول با روسیه مشاهده کرد. عباس میرزا تا آخرین

لحظه نیروهای خود را رهبری کرد و شکست را نپذیرفت. تا جایی که تزار روس با اطلاعاتی که از وضع سیاسی و نظامی آن عصر ایران داشت، تصور می‌کرد که با چند حمله متوالی و وارد کردن تضيیقات نظامی در قفقازیه مرکزی، دربار ایران را به قبول مقاصد خود وادار خواهد کرد و هرگز انتظار نداشت که شاه ایران با آن همه گرفتاری‌های داخلی بتواند مدت زیادی در برابر حملات سپاه روس مقاومت کند. [۱] البته رشادت عباس میرزا چیزی نبود که در جریان جنگ با روسیه مشخص شود. او پیش از این نیز به رشادت و شهامت شهره بود. چنانچه وقتی موضوع حمله روسیه به ایران مطرح شد، فتحعلیشاه به ناچار فرمان تجهیز سپاه را صادر کرد و از میان فرزندان متعدد خود عباس میرزا را که به رشادت و جنگجویی و هنر نظامی از سایرین ممتاز بود، به فرماندهی سپاه مأمور قفقازیه و آذربایجان منصوب کرد. [۲]

وارد آوردن ضربات سخت بر دشمن

رشادت عباس میرزا تنها به مقاومت او محدود نیست، بلکه وارد آوردن ضربات سخت را نیز می‌توان بخش دیگری از رشادت‌های عباس میرزا دانست. تا جایی که در برخی از نبردها شکست‌هایی نیز به دشمن تحمیل شد. در شرح یکی از شکست‌هایی که عباس میرزا بر دشمن وارد کرد آمده است: «عباس میرزا در محل خانشین از محال قرا باغ با قوای روس روبرو شد و ایشان را بسختی منهزم نمود و بعد از آنکه سپاه دیگری از تفلیس بمدد روس‌ها رسید بر آنان نیز ظفر یافت و در نتیجه شوشی و شروان هم فرمان نایب السلطنه را گردن نهادند.» [۳]

البته رشادت‌های عباس میرزا تنها مربوط به جنگ اول ایران و روسیه نبود. علیرغم آنکه جنگ اول مدت زیادی طول کشید؛ اما عباس میرزا همچنان به عنوان فرماندهی قاطع و شجاع، نیروهای خود را رهبری کرد. بر این اساس با آغاز جنگ دوم ایران و روسیه، عباس میرزا یک سپاه بیست و پنج هزار نفری جمع‌آوری و در ژوئیه ۱۸۲۷ به سوی ارس حرکت کرد. ولیعهد برای ادامه عملیات نظامی احتیاج مبرم به کمک مالی فتحعلیشاه داشت ولی پادشاه قاجار از ارسال پول خودداری می‌کرد و این امر باعث دلسردی ولیعهد گردیده بود. وی ناچار هزینه جمع‌آوری قشون را خود متحمل شده و عده‌ای از سربازان چریک را به دلیل نداشتن اعتبار مرخص کرده بود. [۴]

عباس میرزا در طی جنگ دوم نیز توانست شکست‌هایی را بر دشمن تحمیل کند. تا جایی که پیشرفت‌های درخشان عباس میرزا با چهل هزار تن از سپاهیان ایرانی که منجر به گرفتن گوکچای، بالیک سو و باش آپارن از چنگ دشمن شد آن دسته از سیاستمداران انگلیسی را که به دلیل منافع سیاسی خود طرفدار صلح میان ایران و روسیه بودند در لندن نگران ساخت. [۵]

سرانجام رشادت‌های عباس میرزا

اولین تاثیر رشادت عباس میرزا در برابر دشمن را می‌توان به پیدا شدن ضرورت نوسازی در ایران محدود کرد. این تفکر بعد از شکست ایران از روسیه شکل گرفت. در واقع باوجود رشادت‌های بسیار عباس میرزا فرمانده سپاه ایران _ و بسیج مردمی ای که صورت گرفته بود و حمایت گسترده روحانیون از جنگ علیه روس‌ها، برتری تکنیکی روس‌ها در عرصه نظامی عامل اصلی موفقیت آن‌ها و شکست ایرانیان بود. این امر، عباس میرزا و وزیر معروف او میرزا عیسی فراهانی، معروف به میرزای بزرگ، را با ضرورت یک سلسله «اصلاحات مدرنیستی» در ارتش ایران مواجه کرد. در واقع، سنگ بنای اصلاحات مدرنیستی غربی در دوران فتحعلی شاه با اقدامات عباس میرزا گذاشته شد. [۶]

از سویی گرچه شکست ایران چه در صورت مقاومت و چه در صورت عدم مقاومت، محرز بود؛ اما رشادت‌های عباس میرزا باعث شد تا دشمن مجبور شود از برخی جاه‌طلبی‌های نظامی خود منصرف شود. به عبارتی روسیه که سودای دستیابی به آب‌های گرم خلیج فارس را در سر داشت با مشاهده مقاومت مردمی ایران مجبور شد نسبت به سیاست خود تجدیدنظر کند و روش‌های دیگری را برای تحقق اهداف خود در پیش بگیرد.

سخن نهایی

گرچه رشادت‌های عباس میرزا نتوانست به شکست دشمن منتهی شود؛ اما باعث شد تا ایران بتواند بخش‌های مهمی از سرزمین‌های خود را حفظ کند. ما در هر دو جنگ، سرزمین‌های زیادی را از دست دادیم، اما قطعا اگر مقاومتی وجود نداشت، سرزمین‌های بیشتری را نیز از دست می‌دادیم. از طرفی داستان مقاومت ایران در برابر روسیه به داستانی حماسی در تاریخ کشور تبدیل شد و بر بسیاری از جنگ‌ها و تجاوزات نظامی بیگانگان نیز تاثیر گذاشت.

[۱] - علی اصغر شمیم، ایران دوره سلطنت قاجار قرن سیزدهم و نیمه اول قرن چهاردهم، تهران، بهزاد، ۱۳۸۹، چاپ دوم، ص ۷۸

[۲] - همانجا.

[۳] - حسن پیرنیا، عباس اقبال آشتیانی، تاریخ ایران از آغاز تا قاجاریه، تهران، انتشارات پر، ۱۳۹۷، ص ۷۸۲.

[۴] - عبدالرضا هوشنگ مهدوی، تاریخ روابط خارجی ایران، از ابتدای دوران صفویه تا پایان جنگ جهانی دوم، تهران، انتشارات امیر کبیر، چاپ یازدهم، ۱۳۸۵، ص ۲۳۵

[۵] - ابوالقاسم طاهری، تاریخ روابط بازرگانی و سیاسی ایران و انگلیس از معاهده گلستان تا پیمان اتحاد تجاوز روس و انگلیس، جلد ۲، تهران، انتشارات انجمن آثار ملی، ۱۳۵۴، صص ۲۹-۳۰

[۶] - شهریار زرشناس، شبه مدرنیته در ایران، تهران، مرکز پژوهش‌های اسلامی صدا و سیما، جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۸۳، ص

آدرس مطلب :

<https://www.cafetari.kh.com/news/49706/وليعهد-پیک-های-رشاد-ت-داستان/49706>